

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА У ФРАНЦІЇ

Актуальність даної статті полягає у тому, що у всьому світі людство зрозуміло цінність гуманітарної освіти для виховання молоді. У всі віки суспільство прагнуло знання в літературі, мистецтві, історії та інших сферах.

Зміст гуманітарної освіти – зростити особистість, прищеплюючи їй загальнолюдські цінності. Під загальнолюдськими цінностями розуміють любов до Бога, любов до ближнього, сім'ю, дітей, щастя, гідність, волю, рівність, справедливість, гармонію.

Загальнолюдські цінності передаються через традиції, звичаї, побут, мораль, спосіб життя, а також через моральний досвід людини. Загальнолюдські цінності є результатом творчості французьких філософів та письменників.

У галузі педагогіки гуманісти XIV–XVI ст. Рабле, Монтень усупереч середньовічній схоластичній системі виховання, яка не вважала особистість загальнолюдським надбанням, відстоювали потребу прищеплювати дитині гуманність, гідність, милосердя, співчуття та співпереживання до ближнього, добросердність.

Видатний педагог Ж.-Ж. Руссо був ідейним родоначальником концепції виховання, що ґрунтувалося на антропологічному трактуванні принципу егалітаризму, згідно з яким цілі виховання визначаються не особистістю, а її родом. [1, с.85]

Велику увагу проблемі виховання загальнолюдських цінностей приділяв відомий французький соціолог Е.Дюркгейм. «Виховання, – писав Е.Дюркгейм, – зміцнює суспільні й особисті погляди дитини, необхідні для життя індивіда у суспільстві, рано фіксує в душі дитини головні стереотипи суспільного життя».

Свій внесок в утвердження ідеї єдності людства, потреби усвідомлення загальнолюдських цінностей зробив французький учений, філософ першої половини XX ст. Т. де Шарден. Він прагнув побачити об'єднане людство, яке керується любов'ю та розумом. [1, с.86]

До середини ХХ ст. постала нагальна потреба виробити загальнолюдську свідомість, планетарне мислення. Видатні вчені, педагоги, соціологи вважають, що людство повинно навчитися мислити по-новому, задуматися над питанням необхідності передбачати, аби уникнути вибухів озброєної боротьби, наслідки якої будуть катастрофічними.

Специфічною рисою французької системи народної освіти донедавна була суворая централізація та однорідність у межах країни. Властивий сучасній середній школі режим забороняв в її стінах самоуправління різних структур, обговорення загальнополітичних проблем, читання будь-яких газет і журналів, окрім спортивних. Французька школа таким чином, не сприяла розвитку ініціативи і відповідальності школярів, не давала їм можливості брати участь в організації шкільного життя. Із управління школою були виключені батьки, представники громадськості. Усе це заважало встановленню людських контактів між усіма учасниками навчально-виховного процесу. Функція школи зводилась до освіти у вузькому значенні цього слова.

За визнанням відомого педагога А. Лож'є, «формування характеру, виховання громадянина, члена суспільства, здатного з успіхом виконувати 'місію людини', знаходилось на другому плані». Політичний крах і криза 1968 р., широкий молодіжний рух висунули на перший план завдання докорінної демократизації і прогресивного оновлення системи освіти. Важливим етапом на шляху розвитку шкільної освіти у Франції стала реформа 1975 р. В її документах з'явилися розділи, присвячені адміністративно-правовим нормам функціонування навчальних закладів. Цей крок диктувався необхідністю не тільки давати знання, а й формувати свідомість майбутніх членів громадського суспільства. [3, с. 76]

Прийнятий 1989 р. «Закон про орієнтацію», в якому викладено основні напрямки розвитку освіти у Франції до кінця минулого століття, ще більше розширив права шкіл і склад колегіальних суб'єктів внутрішньошкільного управління, зобов'язавши кожний навчальний заклад розробити власний план роботи. Цей план (явище, абсолютно нове в країні) мав стати документом, який

регламентує діяльність навчального закладу і визначає перспективи його розвитку. Мета плану — конкретизувати в роботі школи загальнонаціональні освітні і виховні завдання за допомогою власних форм проведення навчально-виховної роботи з врахуванням її можливостей, специфіки, контингенту учнів та умов навчання. План мав обумовлювати систему заходів внутрішньошкільного і позашкільного характеру, які «повинні зробити роботу школи більш ефективною, вивести з ізоляції, відкрити довкілля, спонукати вчителів працювати колективно і підняти інтерес дітей до школи» [5, с. 58].

Сьогодні майже припинилися гострі теоретичні баталії щодо ролі освіти в сучасному світі, характерні для інтелектуальних кіл Франції (і не тільки Франції) у 60–80-ті рр.: від апологетичних теорій, що трактували освіту як основний інститут оновлення і демократизації суспільства, до розчарування в її можливостях і констатації того, що система освіти є лише інструментом легітимізації чинних соціальних ієрархій. [4, с. 130]

Наприкінці 80-х рр. Організація економічної співпраці і розвитку змушена була визнати: «Система освіти повинна забезпечити економіку необхідним їй працівникам різноманітного рівня компетентності. Тим самим вона перетворюється в настільки могутній засіб соціальної селекції, що, наперекір досягненням шуканої соціальної рівності вона в дійсності може навіть поглибити нерівність». [3, с. 78]

Найвищим завданням, що стоїть перед сучасною французькою школою, є модернізація змісту освіти. За умов надзвичайно швидких темпів НТР простежується тенденція до розширення обсягу навчального матеріалу. Цей процес не змогли призупинити спроби скоротити шкільні програми. Місце скорочених розділів навчальних курсів негайно займає новий матеріал. Кожний учень повинен оволодіти сукупністю необхідних знань та умінь. Але що вважати необхідним? Широко розповсюджена формула «культурна людина не може не знати...» має сенс тільки тоді, коли її конкретний зміст вписаний у певний історичний і соціальний контекст.

Які знання і вміння повинні стати основою світогляду і життєдіяльності сучасної людини? Які саме компоненти нинішнього освітнього багажу випускника школи збережуть своє значення через 10 чи 20 років, а які стануть безнадійно застарілими? Де проходить межа між спеціальними і загальнокультурними знаннями, між теоретичним і емпіричним матеріалом? Як поєднати необхідність стабільності шкільних програм і завдання їх постійного оновлення?

На першому етапі НТР Франції в 50–60 рр. увага переважно приділялась модернізації природничо-наукового циклу освіти. Вважалось, що саме тут насамперед необхідно заповнити прірву між рівнем розвитку науки і змістом відповідних навчальних предметів. Але з усвідомленням неоднозначних соціальних наслідків НТР стало очевидним базисне значення гуманітарної освіти.

Сучасна цивілізація переживає серйозну кризу що набула глобального характеру. Загрозливими є симптоми зниження «етичної планки» у свідомості і поведінці людей, розвиток псевдокультурних і навіть антикультурних тенденцій, особливо в середовищі молоді. Тому у подоланні кризових явищ значна роль має належати гуманітарній освіті, яка безпосередньо звернена до людини, до інтелектуальної та емоціональної сфери, до усвідомлення призначення місця людини у світі.

Новітні навчальні програми для базової французької школи були впроваджені в 1997 році. Особливості їх формування та реалізації доцільно розглядати в контексті їх реальної дії і беручи до уваги типові характеристики навчальних закладів, на які покладається завдання здійснювати базову шкільну освіту юнацтва. Такими закладами в сучасній Франції є чотирьохрічні загальноосвітні колежі. [2, с. 26]

У процесі так званої реформи Абі 1975 року французький колеж був проголошений обов'язковим і єдиним навчальним закладом для дітей 11-15-річного віку. Відтоді педагогічні працівники колежів досягли значного прогресу в реалізації проголошеного ще Яном Амосом Коменським принципу: «Навчати всіх однаково добре всього». [2, с. 29]

І Франція сьогодні впевнено утримує позицію одного із європейських лідерів у галузі демократизації базової середньої освіти.

Сучасний французький колеж є масовою освітньою установою. Дев'ять із десяти випускників колежу продовжують навчання в ліцеї. Пристосовування навчання до неоднорідного за рівнем знань учнівського контингенту здійснюється за допомогою модульного принципу організації навчального процесу, вивіреної політики добору та розстановки педагогічних кадрів, організації спеціальних навчальних курсів, заповнення прогалів у знаннях учнів.

Зберігаючи наступність і послідовність щодо знань, отриманих у початковій школі, сучасний французький колеж покликаний забезпечувати всім учням необхідний рівень їхньої базової загальноосвітньої компетентності. На думку французьких фахівців, рівень такої компетентності визначається, передусім, адекватністю якості освітніх послуг вимогам соціокультурного оточення та відповідністю загально визнаним поглядам громадян щодо цих питань.

З огляду ці обставини, автори нових навчальних програм вдавались у процесі їх формування до співпраці з широким загалом фахівців — університетськими викладачами, шкільними вчителями, інспекторами, співробітниками Національної ради з укладання навчальних програм тощо.

Ураховуючи підсумки цієї взаємодії, Національна рада Франції з питань укладання та впровадження освітніх програм ухвалила й оприлюднила в січні 1994 року документ, який визначив основні напрями та зміст модернізації змісту колежової освіти. Йшлося, насамперед, про розвантаження програм та їх децентралізацію стосовно тих змістових елементів, які не входять до єдиного й обов'язкового ядра знань. До новітніх програм висувались вимоги забезпечити неперервність та поступальність у навчанні учнів упродовж чотирьох років перебування в колежі. З іншого боку, провідними орієнтирами в процесі створення та реалізації сучасних програм колежової освіти стали фундаменталізація та інтеграція знань.

З цією метою було суттєво переглянуто зміст, форми та методи навчального процесу в 6-му, 5-му та 4-му класах колежу (застосовується зворотна нумерація). А ось

програми та розклад третього (останнього) класу колежу істотних змін не зазнали. У перших трьох класах колежу відбулось особливо суттєве збільшення кількості навчальних годин французької мови, без знання якої, на думку французьких педагогів, неможливе успішне засвоєння учнями жодної з навчальних дисциплін.

Програми майже всіх навчальних предметів покликані реалізовувати завдання громадянської освіти та виховання учнів колежу. У той же час збільшено за обсягом і зміст «Громадянознавства» як самостійної колежової дисципліни.

Реалізація проголошеної французами ідеї громадянськості як інтегрованого й інтеграційного компонента шкільних програм так само, як і інші форми об'єднання знань з різних предметів, вимагає від педагогів значних творчих зусиль і, чи не найменшою мірою, підлягає стандартизації. Таким чином, зусилля авторів програм зосередилися здебільшого на тому, щоб забезпечити потенційні можливості налагоджування та урізноманітнення міжпредметних взаємозв'язків у процесі навчання в колежі. Хоча можна зустріти й деякі конкретні поради щодо цього.

Скажімо, автори програм рекомендують у ході викладання рідної мови якомога ширше залучати твори, які уособлюють і відображають особливості французької культури. Важливим з цієї точки зору є також використання літературних текстів, які містять інформацію про визначні місця Франції, про рідний край. [5, с. 74].

Автори програм накреслюють також можливі дидактичні зв'язки між змістом таких колежових дисциплін, як: «Наука про життя і про Землю», «Фізика – хімія» та «Технологія», зокрема у тому, що стосується термінології, видатних наукових відкриттів, сучасних технологічних винаходів, екології довкілля, здорового способу життя та ін. [5, с. 75]

Французькі педагоги зауважують, що школи не повинна перекладати на учнів завдання віднаходити єдність та взаємопов'язаність знань, які вони отримують з різних дисциплін, вона має відкривати дітям ці необхідні та об'єктивні зв'язки і допомагати їх усвідомлювати.

Такий підхід дозволить, на думку французьких фахівців, уникнути різкого переходу від багатофункціонального способу викладання програмних знань вчителями початкової школи до спеціалізованого розподілу викладання

навчального матеріалу між відносно автономними вчителями-предметниками в коледжі.

Таким чином, беручи до уваги зроблені в нових програмах акценти на фундаменталізації та інтеграції знань, на підпорядкуванні змісту, форм та методів коледжової освіти ідеї громадянського становлення учнів, можна стверджувати, що зазначені напрями педагогічної творчості є сьогодні провідними в модернізації базової шкільної освіти у Франції.

Окрім загальних і, до деякої міри, спільних векторів розвитку, кожна з дисциплін сучасного французького коледжу зазнає притаманної саме їй специфічної модифікації та модернізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яременко О.В. Видатний просвітитель, філософ, педагог (до 275 річчя з дня народження Ж.-Ж. Руссо). //Радянська школа. - 1987. - №6. - С.84-87.
2. Cahusac R., Delahaye J.-P., Doriath B. Les dispositifs de formation en alternance au collège.// Paris : Ministère de la Jeunesse, de l'Education nationale, 2003. – 43 p.
3. Contrepois S., Martin D., Millet J.-L., Bier B. Leçon d'humanité. //CRDP de l'académie de Créteil. - 2002. – 186 p.
4. Gather T.M. Innover au coeur de l'établissement.// éd. ESF. – Paris, 2000. – 235 p.
5. Ferry L., Lang J. Qu'apprend-on au collège ? // CNDP XOédition. - Paris, 2002. – 180 p.